

Die ander vennoot.

P. J. Haasbroek. Kaapstad: Human & Rousseau. 2009. 319pp.
ISBN: 978-0-7981-5041-5.

John Heckrodt is pas klaar met skool as sy pa sterf en hy baas word van die plaas in Suidwes. Hy vra sy pa se handlanger en regterhand, Herklaas Pretorius, om sy vennoot te word omdat hy self min van boerdery weet. Herklaas, die “ander vennoot”, is die vlytige een wat alles weet van masjinerie en wat liever in die veld wil wees as enige ander plek. Mettertyd stel pierewaaier John die plaasjapie, wat enkele jare ouer as hy is, bekend aan die dorps- en stadslewe en ook aan vrouens en seks.

Omdat dinge op die plaas nie meer so vooruitstrewend gaan nie, en John self nie baie lief is vir die plaaslewe nie, begin hulle ‘Goraseb Safaris’, bedryf ’n gastehuis en begin met mynbedrywighede op die plaas, wat later uitbrei na ’n mynmaatskappy onder die naam van ‘Teufelsbach’. In 1985 maak ’n wye verskeidenheid personasies uit Duitsland van hul safaridienste gebruik en dis tydens hierdie reis dat die onheilspellende spore van insyepelaars vir Pretorius merkbaar word. Hulle beland ook onverwags by ’n jagterskamp waar ’n Suid-Afrikaanse minister en van die Suid-Afrikaanse Weermaggeneraals besig is om wild op groot skaal uit te wis. Hierna kom die verdoemende besef dat dinge in Suid-Wes-Afrika onomkeerbaar aan die verander is, hulle verloor hul permissie om wild te verwoer of te jag, ’n blitongstalletjie en gastehuis te bedryf en om hulle safaris te onderneem, dus verhuis hulle na Pretoria.

’n Ou gebou word aangekoop en met die ‘eerste’ vennoot se insig en sakekennis word dit omskep tot ’n winsgewende bedryf. Daarna beland die twee vennote in verskeie ondernemings terwyl Herklaas steeds ongemaklik voel in die stad en sakewêreld en voortdurend neig om weer in die veld te wees

en fisies betrokke te wees. Hy voel dus ook heel gemaklik met hule mynbedrywighede in die Laeveld, maar hunker steeds na die getroude vrou, Martia, wat hy ontmoet en met wie hy ’n verhouding aangeknop het tydens sy verbouing van die ou gebou in Pretoria.

John, die belanghebbende vennoot, gaan voortdurend ooreenkomste aan met maatskappye en vennote terwille van Swartbemagtiging, waarvoor Herklaas nie gelukkig is nie, maar wat dit wel aanvaar. Sy eie verhouding met ’n tradisionele leier in die Laeveld waar hulle ’n myn begin, ly skipbreuk as gevolg van politieke inmenging en voorskrifte.

Die ‘ander’ vennoot, Herklaas Pretorius, wat aanvanklik as ’n onskuldig plaasjapie voorgestel word, verloor mettertyd alles wat hom moreel mens gemaak het terwyl hy – die argetipiese onskuldige – vasklou aan sy seksuele omgang met ’n getroude vrou.

Die roman bied ’n insiggewende, alhoewel reeds bekende, siening van politieke betrokkenheid in die sakewêreld, die onmag waarteen eerlike sakemanne te staan kom wanneer hulle gewoon hul werk wil doen, en die belaglike omvang van Swart bemagtiging binne die omvang van werk wat wel gedoen word en transaksies wat beklank word binne die BEE-voorskrifte.

Geskryf met insig in die politieke en teenswoordige ekonomiese klimaat in Suider-Afrika, gaan hierdie roman egter mank aan karakterisering, inlewing en oortuiging.

Geen van die karakters word ‘mens’ nie en ’n leser verwonder hom/haar aan die flinke manier waarop ’n karakter – tekenend hier die hoofkarakter of ‘ander’ vennoot, Herklaas Pretorius – van standpunt/karakteristieke eienskap/waardes kan verander. Dit kom net nie as geloofwaardig oor nie.

Dit is asof alles opsommend weergegee word; om die leser in te lig oor die ingryping van politieke bestelle in die ekonomie; van

probleme en oneerlike optrede binne ekonomiese samewerking; selfs die politici en weer-mag se wildstroping kom oor as 'n tweedehandse weergawe. Die enigste gedetailleerde beskrywings is in die sekstonele, soos wanneer Martia vooroor buk om 'n jakarandabloeisel te pluk en van agter bestyg word deur Herklaas, of die episode met die bronstige hings op 'n rykmansplaas wat 'n merrie bestyg en waaraan die gaste blootgestel word, waarna hulle hul ook te buite gaan.

Haasbroek maak gebruik, soos in vorige skrywes en veral tekenend in "Bruin hings" (*Roofvis*, 1975) aan tydversponning: teenwoordige, verlede, toekomstige en nultyd spring deurmekaar en word lukraak aangewend sodat die leser nie altyd die kloutjie by die oor kan bring nie. Wel ook: die leser moet betrokke raak en help meeskryf aan die gebeure; maar dit kom voor asof té lukraak of gedwonge en op die duur onbevredigend.

Die ekonomiese en politieke insigte is reeds algemeen bekend vir die ingeligte leser; die politieke krampsinnigheid (Namibië sowel as Suid-Afrika) uit 'de oude doos' – en voos; seks omslagtig beskrywe, maar nie opwindend of prikkelend nie; en bowenal bly die personasies slegs dit: nie karakters met wie 'n mens jou kan vereenselwig of wie jy empatie kan voel nie.

Haasbroek kan wel by tye goeie beskrywings gee in vlot taalgebruik. Die heel beste beskrywing wat Haasbroek in *Die ander vennoot* bereik, is in die laaste afdeling (318–9) met die litotis van 'n reeds bejaarde Pretorius wat 'n aanvaller gryp "in 'n omhelsing wat sy asem fluitend uitpers", en wat daarop volg, en dan die aangrypende slot: "Aan die ander kant van die dam het 'n reier opgevlieg. Hy lig hom met stadige vlerkslae oor die wilgers se kruine. Hy is op koers na 'n gesigseinder wat opkantel na die son. Onbewus van hoe sy skaduwee agter hom oplos in die skemer oor die land."

Wat 'n jammerte dat so 'n troop nie deur

die gang van die roman beslag gekry het nie; dat Herklaas Pretorius, die 'ander vennoot', die man wat deur verskeie vroue (en ook mans) op verskillende tye en by verskeie geleenthede beskrywe is as "the strong, silent type" (63) en soortgelyke akkolades, nooit as geloofwaardige karakter tot sy reg kom nie en nie werklik die gevoel afdwing dat hy – soos die reier – steeds op pad is na 'n gesigseinder nie.

Salomi Louw

Professor Emeritus,
Universiteit van Limpopo